

KARTOGRAFIE II (04)

Zpracování předloh

RNDr. Ladislav Plánka, CSc.

*Institut geodézie a důlního měřictví, Hornicko-geologická fakulta, Vysoká škola
báňská – Technická univerzita Ostrava*

*Podkladové materiály pro přednáškový cyklus předmětu Kartografie II
(jazyková ani odborná korektura neprovedena)*

Zpracování předloh:

- neprůsvitných
- průsvitných
- čarových
- tónových

a jejich vzájemných kombinací

... s cílem vytvořit tiskový podklad, nebo přímo tiskovou formu, obvykle pro ofsetový tisk.

Tiskový podklad

- **Tiskový podklad** (kopírovací podklad) je **pozitivní nebo negativní obraz**, (vyhotovený digitálními technologiemi ve formě virtuálního obrazu, reprodukční cestou ve formě průsvitné předlohy), **který je určen k přenosu informace na tiskovou desku** (poslední předloha, která je určena k přenosu informace na tiskovou desku).
- Cílem reprodukce (zpracování) kartografických předloh je převod jejich obrazu na **kopírovací (tiskové) podklady**, které jsou s ohledem na nejčastěji používaný ofsetový tisk, většinou vyžadovány jako **nečitelné (tj. stranově převrácené) (prostupné) perové (čarové) a pozitivní**.

Tisková forma

Tisková forma je obecně definována jako **tisková deska** nebo válce s obrazem tisknoucích a netisknoucích prvků, vhodná pro tisk ve stroji.

Vzniká po přenosu tisknutelné informace (tiskového podkladu) na tiskovou desku.

Lze z ní vytvořit větší nebo menší množství kopií originálů tiskovými technologiemi.

Tisková deska

- **Tisková deska** je základním materiálem sloužícím pro přípravu tiskových forem.
- Jedná se o desku nebo válec z kovu, z plastu nebo jiného materiálu, na které je možno přenést fotomechanicky nebo jinak obraz z tiskového podkladu tak, aby po vhodné úpravě mohla sloužit pro tisk jako tisková forma.

Druhy tiskových desek:

- podle typu podložky,
- podle způsobu přenosu obrazu,
- podle druhu kopírované předlohy a charakteristické vlastnosti kopírovací vrstvy,
- podle způsobu vyhotovení kopie na desku.

...podle typu podložky

- jednokovové (monometalické) z eloxovaného hliníku o tloušťce 0,2 až 0,4 mm pro střední formáty a velkoformátový ofset (obvykle do nákladu až 70 000 výtisků),
- vícekovové (nejčastěji trimetalické - ocelový plech, na který je galvanicky nanесena nejprve vrstva oleofilní mědi a poté vrstva hydrofilního chrómu o tloušťce cca 0,4 mm), pro nákladu v řádech miliony výtisků,
- fotopolymerní desky pro tzv. **suchý ofset** (obraz je mírně reliéfní a blíží se proto spíše deskám pro tisk z výšky). Jsou velmi odolné proti oděru a vhodné i pro tisk na papír s drsným povrchem (používají se pro vysoké tiskové náklady, především v obalové technice).
- kombinované (např. z hliníku a plastu),
- plastové (umělohmotné),
- ostatní.

...podle způsobu přenosu obrazu

- nesenzibilizované, u nichž tiskárna sama nanáší na desku kopírovací vrstvu,
- senzibilizované (předzcitlivěné), kde kopírovací vrstva je na desce nanesena již jejím výrobcem.

...podle druhu kopírované předlohy a
charakteristické vlastnosti kopírovací vrstvy

- tiskové desky pro negativní kopírování (obraz kopírovací předlohy je negativní, kopie na desce musí být vždy pozitivní),
- tiskové desky pro pozitivní kopírování (obraz kopírovací předlohy je pozitivní).

...podle způsobu vyhotovení kopie na desku

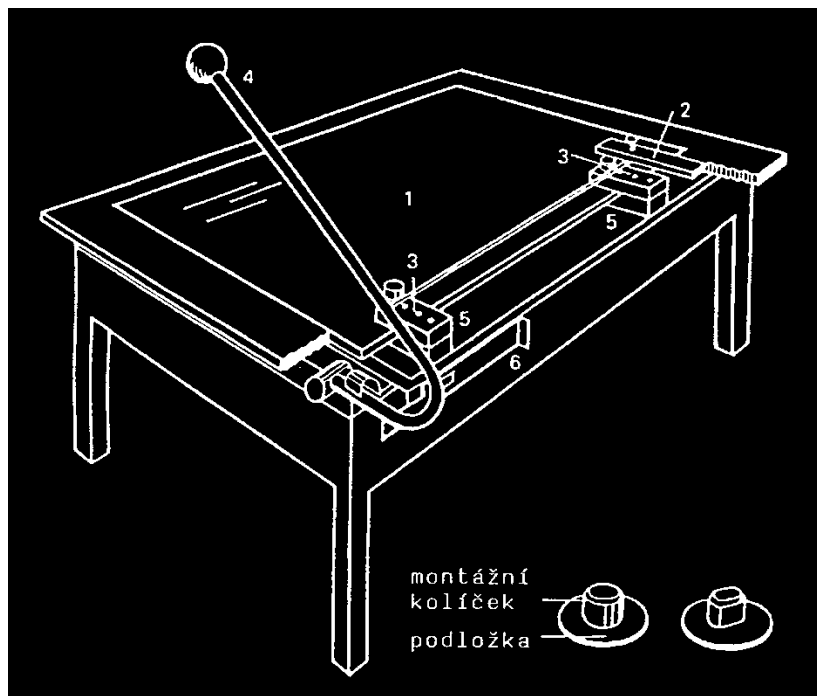
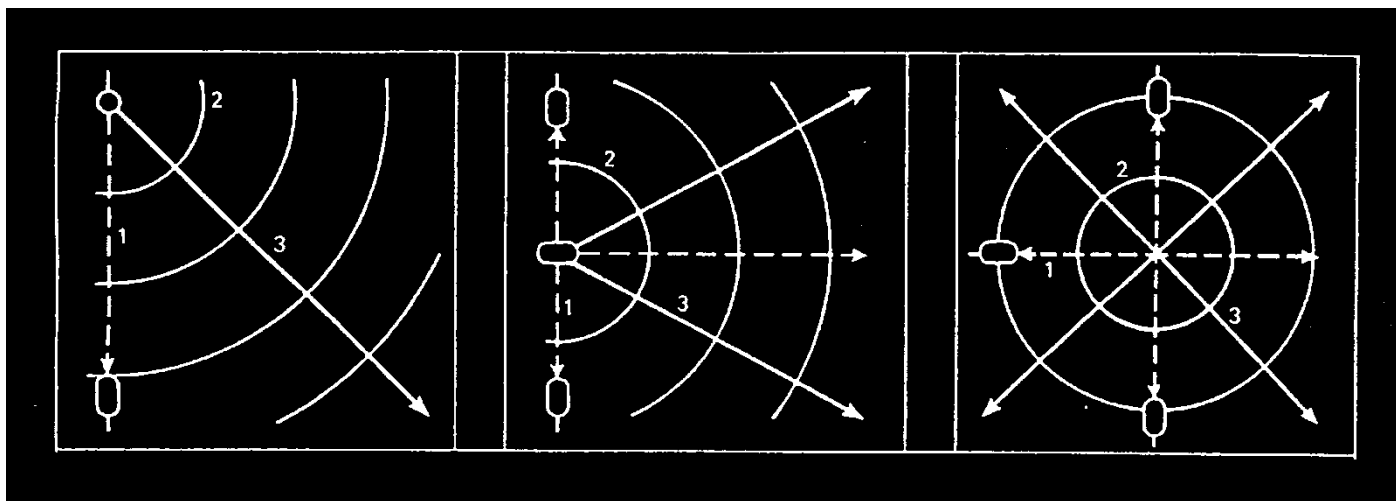
- tiskové desky pro kopírovací účely (pro kontaktní přenos obrazu z kopírované předlohy),
- tiskové desky pro přímý osvit ve fotoreprodukčním přístroji (tzv. tiskové desky fotodirektní, resp. fotopolymerní), v elektrografickém přístroji resp. pomocí speciální laserové tiskárny (pro přímý přenos digitálně zpracovaného obrazu z počítače na tiskovou desku).

Lícování

- **Metoda lícovacích značek (křížků)**, při níž jsou značky umístěné mimo vlastní obraz mapy na všech předlohách a meziproduktech.
  - Přesnost lícování závisela na pečlivosti pracovníka provádějícího montáž, na jeho zraku a zkušenosti. Po konečném tisku jsou ořezávány s konečnou úpravou formátu mapy.
- **Metoda nuceného lícování** představuje mechanické vyražení kruhových a oválných otvorů normalizovaného rozměru a normalizovaných roztečí do okrajů zpracovávaných kartografických originálů, a to ještě před zahájením prací na nich (zavádí se již od tvorby sestavitelského originálu) pomocí tzv. lícovacích děrovačů.

Nucené lícování:

- **dvoubodové lícovací systémy** jsou tvořeny jedním kruhovým otvorem a jedním nebo více oválnými otvory umístěnými na hlavní ose na okraji podložky,
- **třibodové lícovací systémy** jsou tvořeny jedním středovým oválným otvorem kolmým k hlavní ose a dvěma nebo více oválnými otvory umístěnými v hlavní ose na okraji podložky,
- **třibodové lícovací systémy** s hlavní osou ve středu podložky a se dvěma oválnými otvory na této ose a s jedním oválným otvorem umístěným na kolmici k hlavní ose ve středu mezi oběma otvory, tzv. středové lícovací systémy.

Nucené lícování

Digitální tiskový podklad

- U každého z produktů vydavatele bývá k dispozici šablona, která udává přesnou rozměrovou specifikaci pro daný formát tiskoviny.
- Jsou dány parametry jednotlivých přijímaných datových souborů (*upřednostňován bývá formát **PDF**, dále **TIFF** a **JPG**, !!! s otevřenými daty ve formátech **CDR** - formát vektorové grafiky, který používá jako svůj hlavní výstup software Corel Draw od společnosti Corel Corporation, **PSD** - Photoshop Document je formát souborů firmy Adobe Systems používaný pro bezztrátové uchování grafických dat, **AI** – formát patentovaný společností Adobe především pro aplikace Adobe Illustrator pro práci s vektorovou i rastrovou grafikou aj., je podobný formátu PDF, **INDD** - rozšíření pro soubory Adobe InDesign, které slouží k vytvoření a formátování e-knihy, časopisy, noviny, letáky a brožury, atd. bývají problémy).*
- **Vydavatel obvykle negarantuje obsahovou správnost dodaných materiálů!**

Tiskové desky pro digitální tisk:

- termální desky,
- desky na bázi stříbra,
- fotopolymerní desky.

Termální technologie...

... používá tiskové desky opatřené polymerní vrstvou senzitivní na teplo, přičemž použity mohou být dva základní typy desek, a to **ablační a neablační**.

- U ablační desky dochází působením laserového paprsku k rozrušení její citlivé vrstvy, tím se uvolňují částice jejího povrchu.
- U neablační desky dochází po překročení prahové teploty v místě osvitu k tzv. zesítní (termální konverzi), kterým vzniká exponovaný bod obrazu.

Výhody:

- tzv. binární chování těchto desek při osvitu, kdy je bod buď exponován či nikoliv,
- možnost pracovat s termálními deskami za běžného osvětlení.

Nevýhody:

- energetická náročnost (výkony laserů se pohybují v řádu desítek wattů, místo běžných miliwattů),
- menší rychlost této technologie (zvyšuje se výkonem laseru).

Desky na bázi stříbra ...

... fotocitlivá vrstva exponovaná v oblasti viditelného světla (obdoba klasického osvitů).

Výhody:

- expozice s velmi nízkým množstvím energie,
- vysoká rychlost při použití UV-laserů.

Nevýhody:

- citlivost tiskových desek na denní světlo,
- drahý provoz (chemické látky, likvidace odpadů).

Fotopolymerní desky

Základem je hliníkový nosič, na němž je nanesena fotopolymerní světlocitlivá vrstva.

V současnosti se prosazují dva druhy fotopolymerních tiskových desek, a to:

- desky pro lasery s vlnovou délkou 488 a 532 nm (s argonovými nebo YAG lasery, označovanými jako modré a zelené lasery),
- desky pro lasery pracující s vlnovou délkou 405 nm (fialové lasery).

Procesní a bezprocesní tiskové desky

- Procesní desky vyžadují po expozici proces vyvolání (obvykle chemické),
- Bezprocesní desky, jsou desky, které po expozici není nutné (chemicky) vyvolávat (bezchemické, chemistryfree).

Výrobci digitálních tiskových desek:

- FUJIFILM (konvenční, termální, fotopolymerní),
- Agfa Graphics,
- Kodak GCG,
- Heidelberg Druckmaschinen,
- Ipagsa Industrial,
- Verona Lastra (VELA),
- PNE,
- Presstek,
- Xingraphics,
- Toray Industries,
- ...

Zpracování tónových předloh

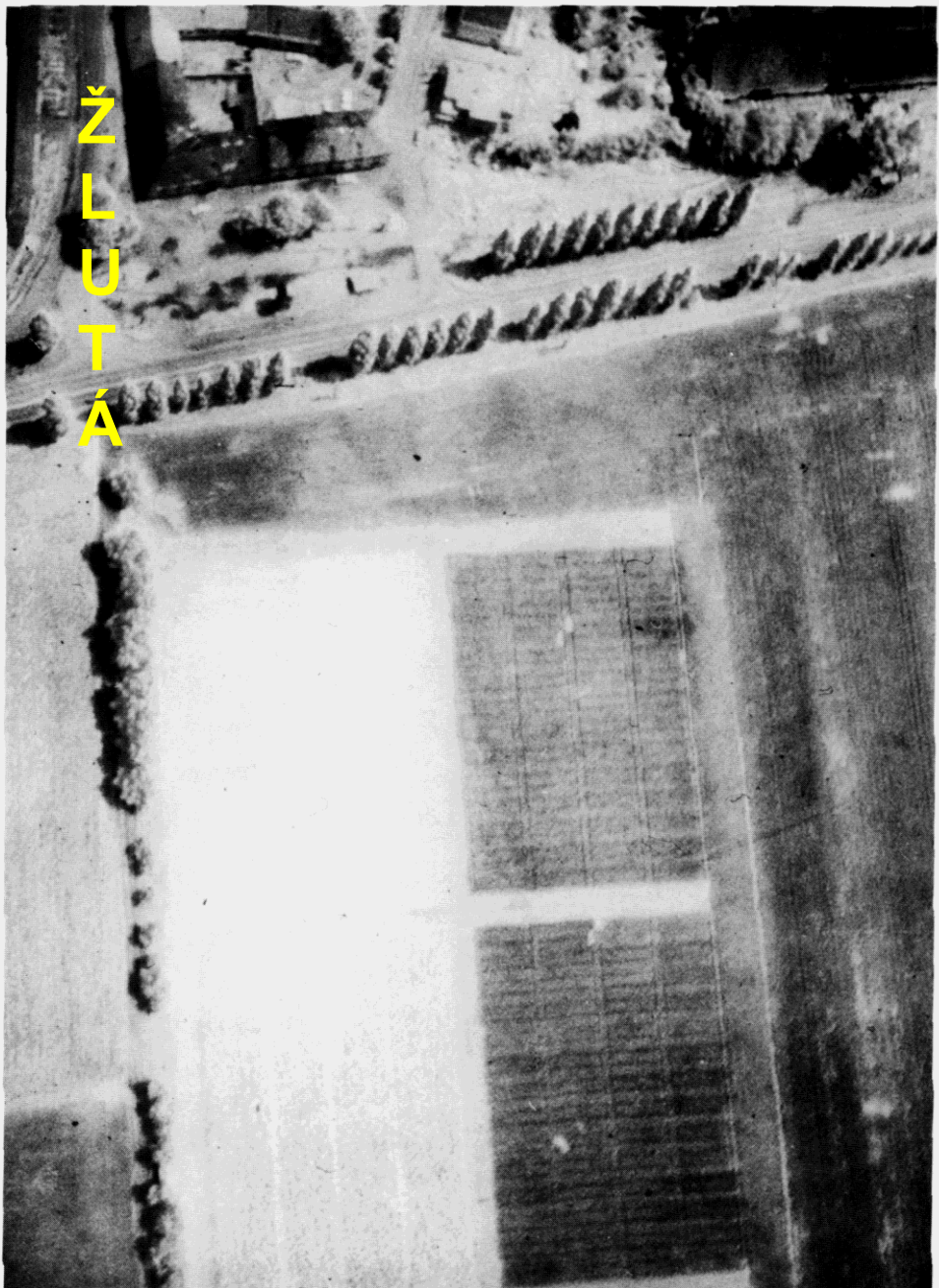

Zpracování tónových předloh:

- **jednobarevných** (např. vydavatelské originály stínovaného terénu, černobílé fotografie apod.),
- **(více)barevných** (např. barevné obrazy terénu u tzv. pohledových map, barevné negativy nebo diapozitivy pro obálky a k doprovodným textům, barevné letecké nebo kosmické snímky apod.).

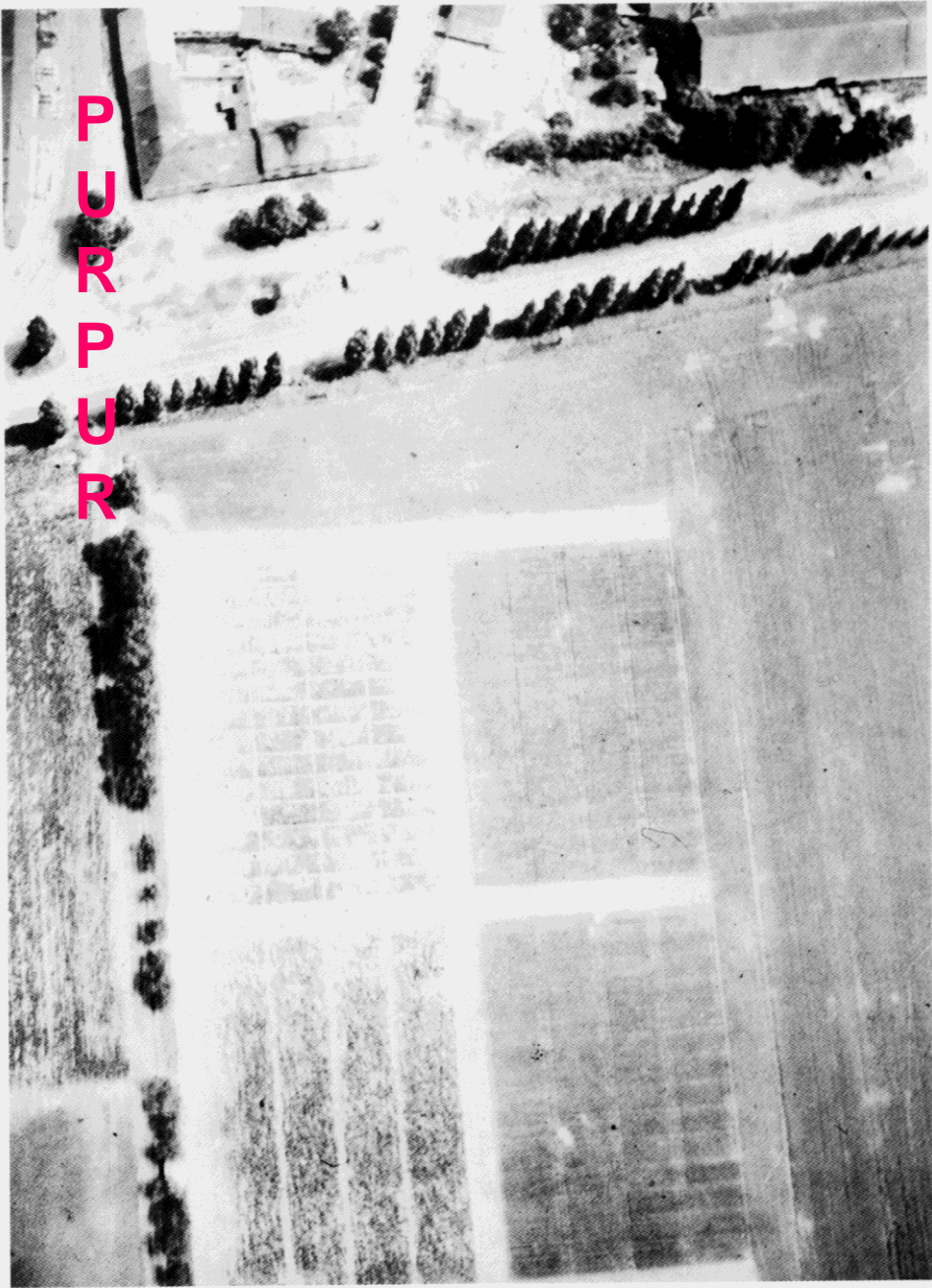
Zpracování tónových předloh

- **Barevné výtažkování** - předloha je postupně fotografována přes červený, zelený a modrý filtr, čímž se získají tři černobílé tónové výtažky, k nimž se přidá z předlohy zpracovaný podklad pro černou barvu (fotografován přes všechny 3 filtry naráz).
- Velmi intenzívně se v této fázi reprodukčního procesu, a to jak pro černobílé, tak pro barevné materiály, uplatňují skenery, zapojené do technologického procesu řízeného výpočetní technikou (např. Adobe InDesign CS4) – **barevná separace**.

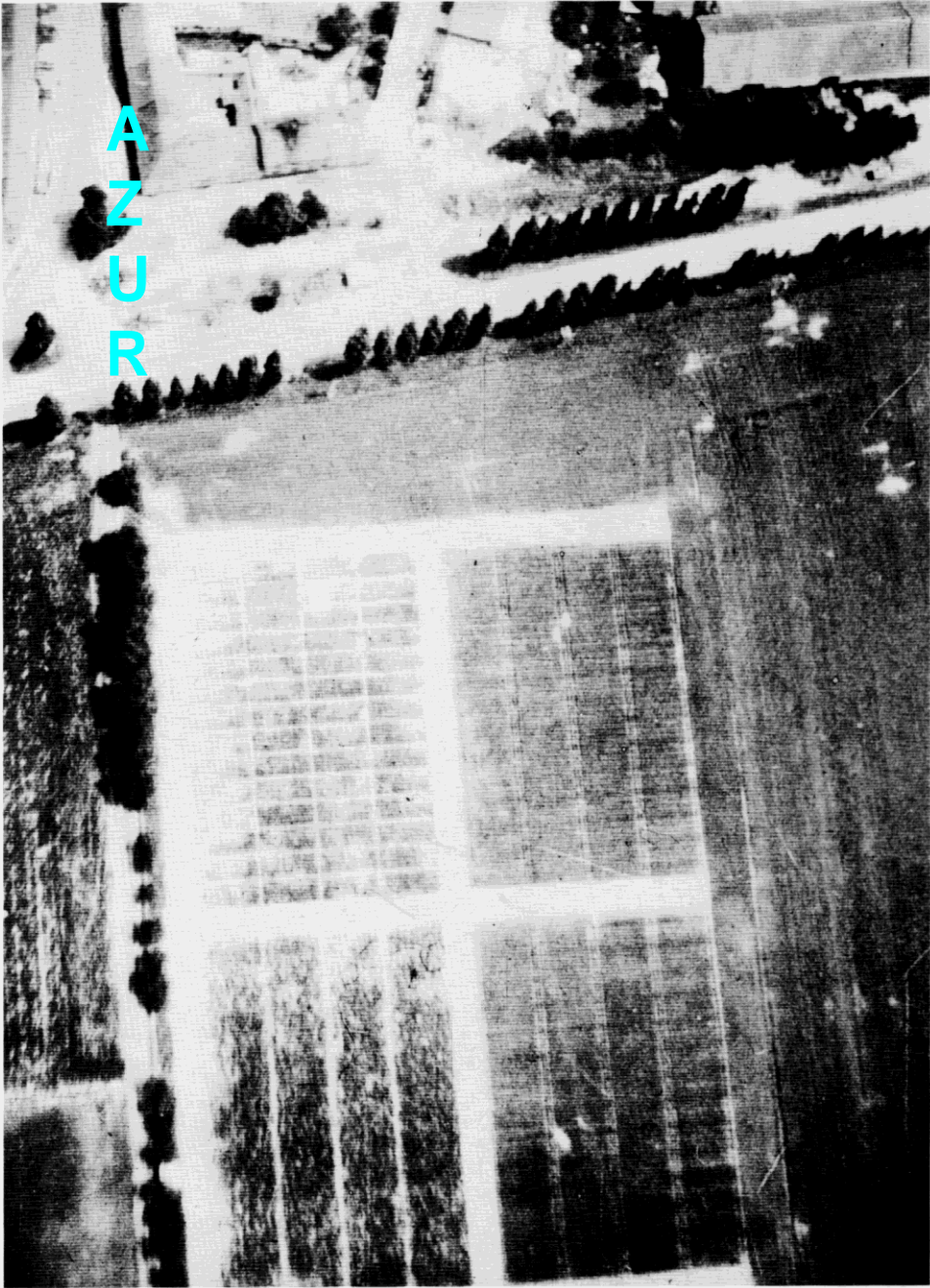

Ž
L
U
T
Á

P
R
U
P
R
U
P
R
U
P

ANZUR

Č
E
R
N
Á

Barevná separace

- Před závěrečným tiskem materiálů je třeba obraz fyzicky rozložit do čtyř samostatných předloh, které budou tištěny jednou z barev CMYK.
- Tento proces se nazývá **barevná separace** a dnes ji v plné míře zajišťují programy používané pro předtiskovou přípravu.

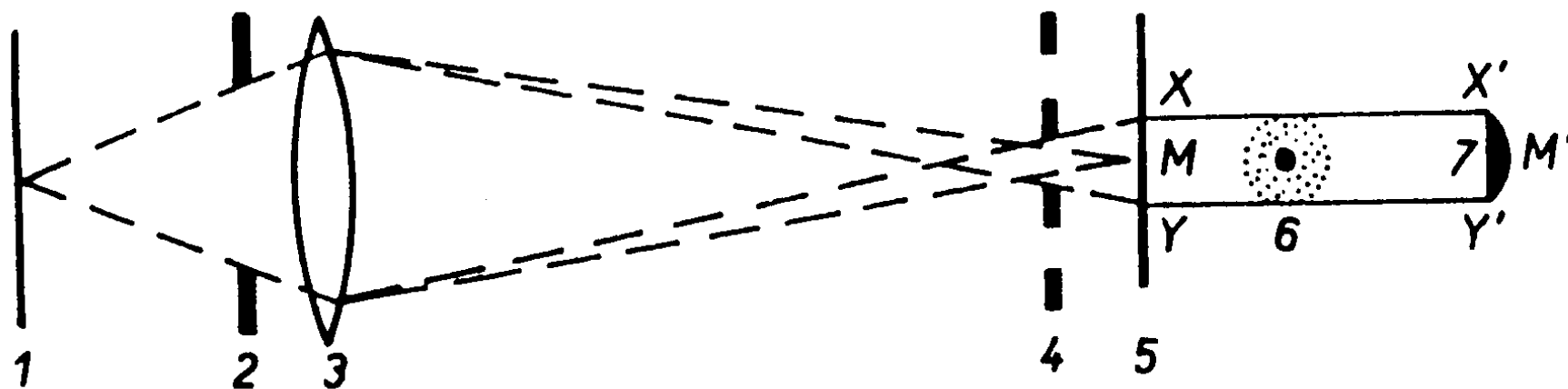
Zpracování tónových předloh

- Ve všech případech je třeba obraz převést na pérový obraz, většinou pak pomocí autotypických (kopírovacích) sítí.
- Tyto sítě mohou být:
  - distanční (projekční, odstupové),
  - kontaktní (dotykové), které se dodávají v barvě šedé, resp. purpurové, tzv. **magenta**.
  - digitální.

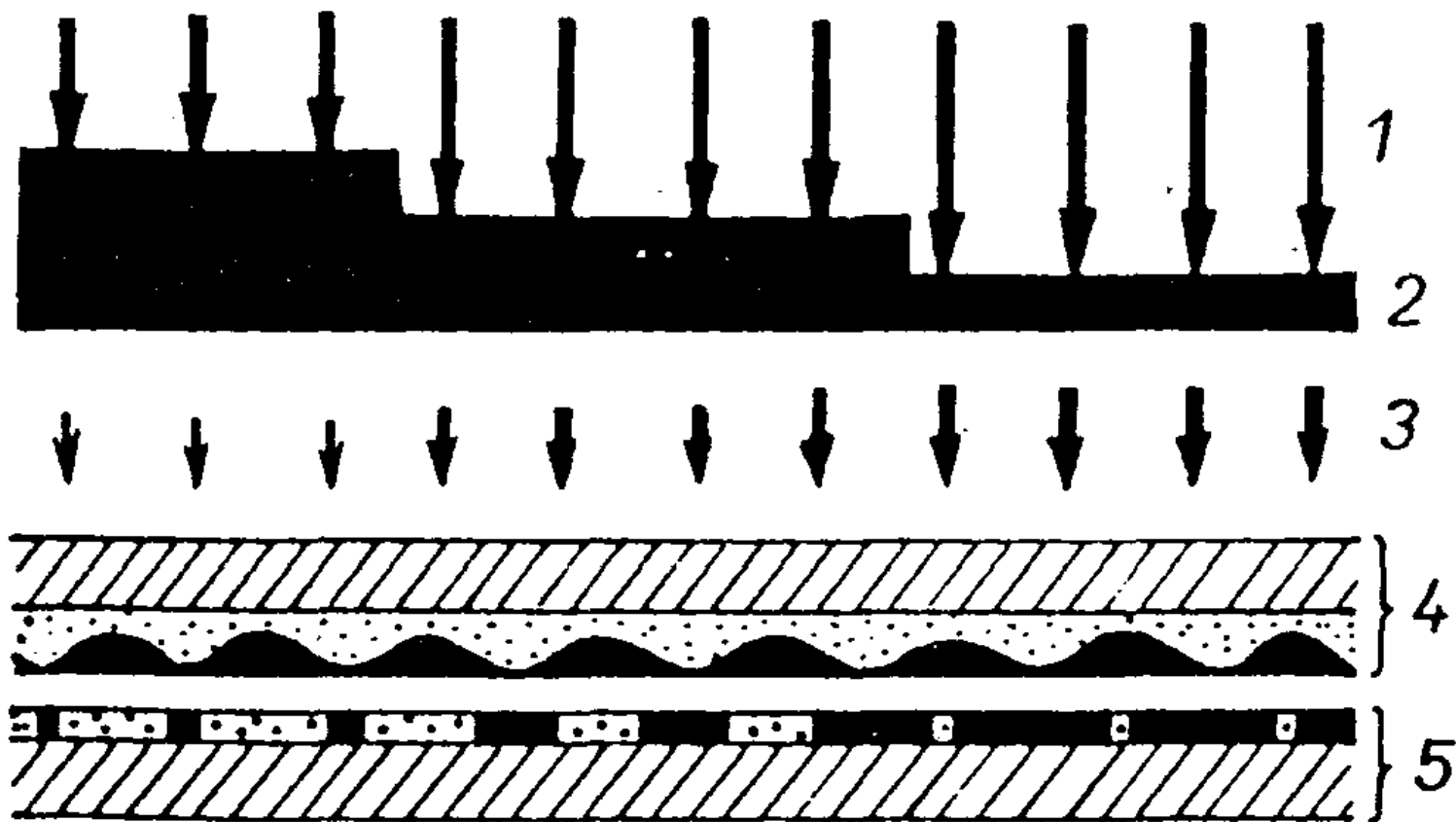
Kopírovací sítě

- Kopírovací (autotypické aj.) sítě obsahují rovnoměrně rozmístěné tečky (puntíky) stejné velikosti (**sítě bodové**), nebo rovnoběžné, resp. křížící se linky vždy o stejné tloušťce a stejném rozestupu mezi nimi (**sítě linkové, resp. křížové**).
- Lze použít i sítě **všesměrových a strukturních**, neboli **znakových**, představované opakovaně kreslenými bodovými symboly, a to jak pravidelně tak nepravidelně rozmístěných.
- Použití druhu sítě je závislé na fázi technologického procesu a charakteru zpracovávaného materiálu.
- Kopírovací sítě (rastry) se identifikují buď podle procentního vykrytí jednotkové plochy kresbou (bodů, linek, znaků) nebo konvenčně na:
  - hrubé (do 24 bodů na 1 cm délky),
  - střední (25 – 44 bodů na 1 cm délky),
  - jemné (45 a více, obvykle max. 120 bodů na 1 cm délky).

Princip vzniku bodu odstupovou autotypickou sítí

Princip vzniku bodu kontaktní autotypickou sítí

Příklad aplikace autotypických rastrů dvou rozdílných hustot

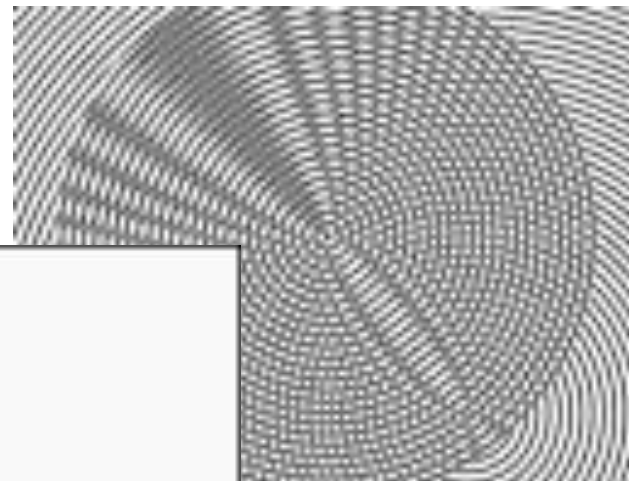
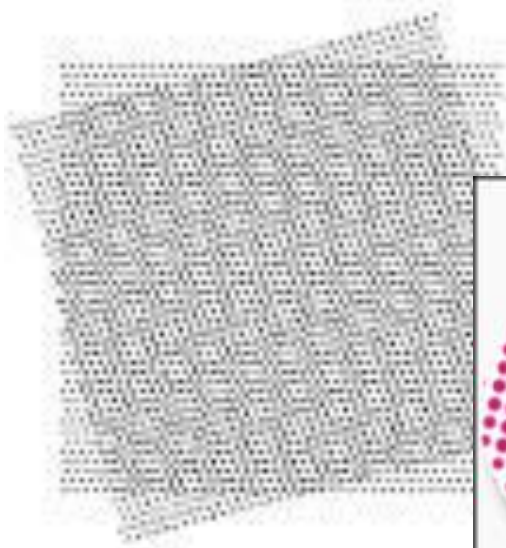

Moaré

Při pořizování tiskových podkladů pro jednotlivé tiskové barvy je třeba kopírovací sítě (jak bodové, tak linkové) vzájemně natáčet (žlutá - 0° , azurová/purpurová - 15° , černá - 45° a purpurová/azurová - 75°), aby nedocházelo k moaré.

Jde o vytvoření nežádoucího pravidelného vzoru, který vzniká střídavým krytím elementů sítě.

Moaré

Magenta 75°

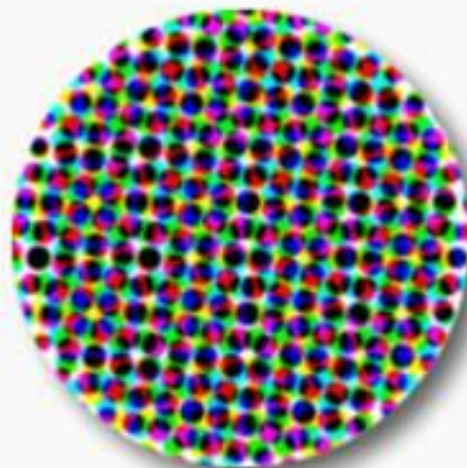
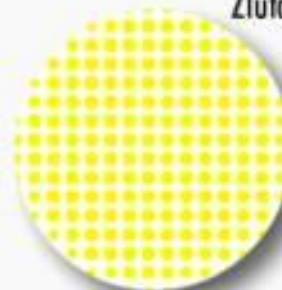
Černá 45°

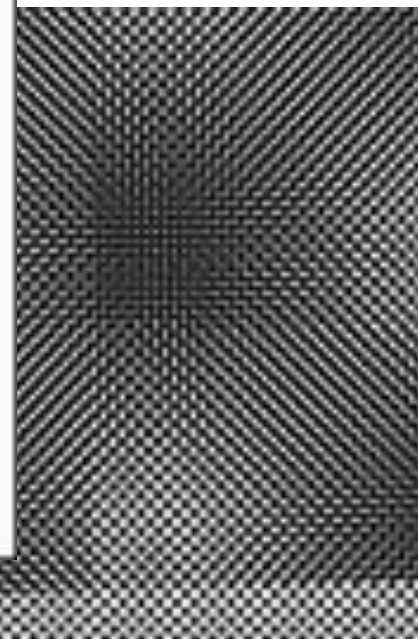
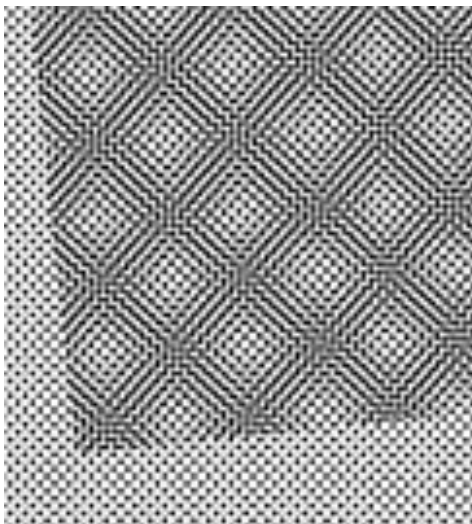
Cyan 15°

Žlutá 0°

Rozeta

Zpracování rukopisu

- Pro sazbu se obvykle dodává v podobě **autorských archů** (AA), které představují 20 listů A4, z nichž každý obsahuje 30 x 60 úderů (bez obrázků a jiných grafických doplňků).
- Již při zadání zpracování doprovodného textu musí být rozhodnuto o jeho rozsahu, tj. musí být stanoven počet autorských archů, a to již s přihlédnutím k druhu a velikosti písma, které má být použito pro sazbu. K předběžnému propočtu slouží **vzorníky písma**.

Přehled formátových řad (v mm) podle ISO 216, DIN 476

Formát	Řada A	Řada B	Řada C	Řada D	Řada E
0	841x1189	1000 x 1414	917 x 1297	771 x 1090	
1	594 x 841	707 x 1000	648 x 917	545 x 771	
2	420 x 594	500 x 707	458 x 648	385 x 545	
3	297 x 420	353 x 500	324 x 458	272 x 385	400 × 560
4	210 x 297	250 x 353	229 x 324	192 x 272	280 × 400
5	148 x 210	176 x 250	162 x 229	136 x 192	200 × 280
6	105 x 148	125 x 176	114 x 162	96 x 136	140 × 200
....	....	....	....		....
13	9 x 13				

Řada A podle ISO 216:2007

(*Writing paper and certain classes of printed matter -- Trimmed sizes -- A and B series, and indication of machine direction)

- Výška papíru dělená šířkou je u všech formátů druhá odmocnina dvou (1,4142).
- Formát A0 má plochu jednoho čtverečního metru.
- Formát A1 je rozříznutá A0 na dvě stejné části, přičemž A1 je stejně vysoká jako A0 široká a A1 je polovičně široká než A0 vysoká.
- Všechny menší velikosti A jsou definovány obdobně řezáním většího formátu na menší vodorovně s kratší stranou na dvě identické poloviny.
- Standardizovaná šířka a výška papíru je hodnota zaokrouhlená na celé milimetry.

*ČSN EN ISO 216 (500042) „Psací papír a některé druhy tiskovin - Čisté formáty - Řady A a B, a označování směru výroby“ z roku 2008.

Řady B,C,D

- Šířka a výška formátu řady B je geometrickým středem mezi odpovídajícím A formátem a nejbližším vyšším A formátem. Například B1 je geometrickým středem mezi A1 a A0, což znamená že poměr velikosti A1 k B1 je stejný jako A0 k B0.
- Formáty řady C jsou geometrickým středem mezi formáty A a B stejného čísla. Tedy list papíru A4 se pohodlně vejde do obálky C4, jestliže tento list přeložíme, vejde se do obálky C5.
- Původní německá norma DIN 476 definovala také řadu D, jejíž formáty mají rozměry dané geometrickým průměrem rozměrů dvou po sobě jdoucích formátů řady C (např. formát D3 je průměrem formátů C3 a C4).
- Tolerance specifikované ve standardech (včetně řady A) jsou:
  - ± 1.5 mm pro rozměry až 150 mm,
  - ± 2 mm pro rozměry 150 až 600 mm,
  - ± 3 mm pro rozměr nad 600 mm.

Formáty řady A		Formáty řady B		Formáty řady C	
4A0	1682x2378	-	-	-	-
2A0	1189x1682	-	-	-	-
A0	841x1189	B0	1000x1414	C0	917x1297
A1	594x841	B1	707x1000	C1	648x917
A2	420x594	B2	500x707	C2	458x648
SRA3	320x450				
A3++	320x450				
A3+	457x305				
A3	297x420	B3	353x500	C3	324x458
A4+	233x355				
A4	210x297	B4	250x353	C4	229x324
A5	148x210	B5	176x250	C5	162x229
A6	105x148	B6	125x176	C6	114x162
A7	74x105	B7	88x125	C7	81x114
A8	52x74	B8	62x88	C8	57x81
A9	37x52	B9	44x62	C9	40x57
A10	26x37	B10	31x44	C10	28x40

Některé velikosti mají v češtině své vlastní názvy:

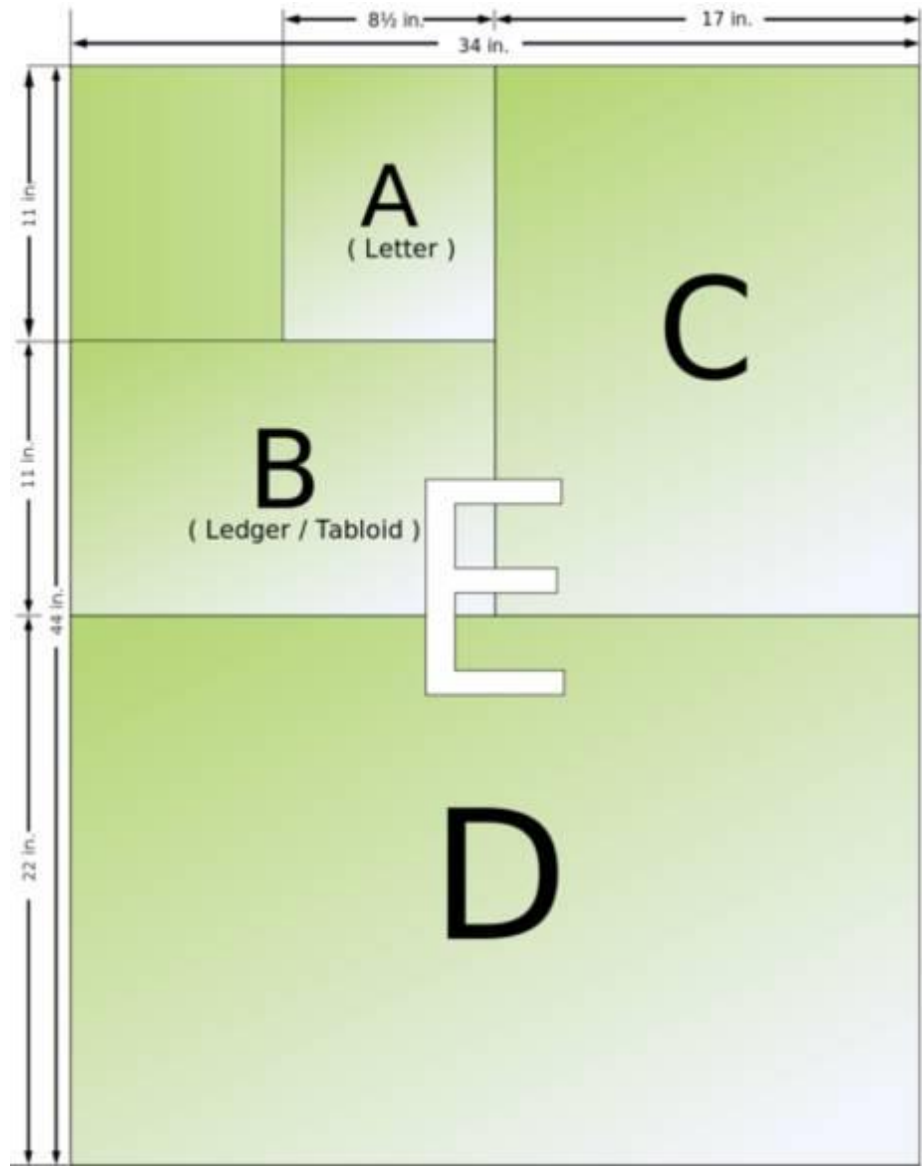
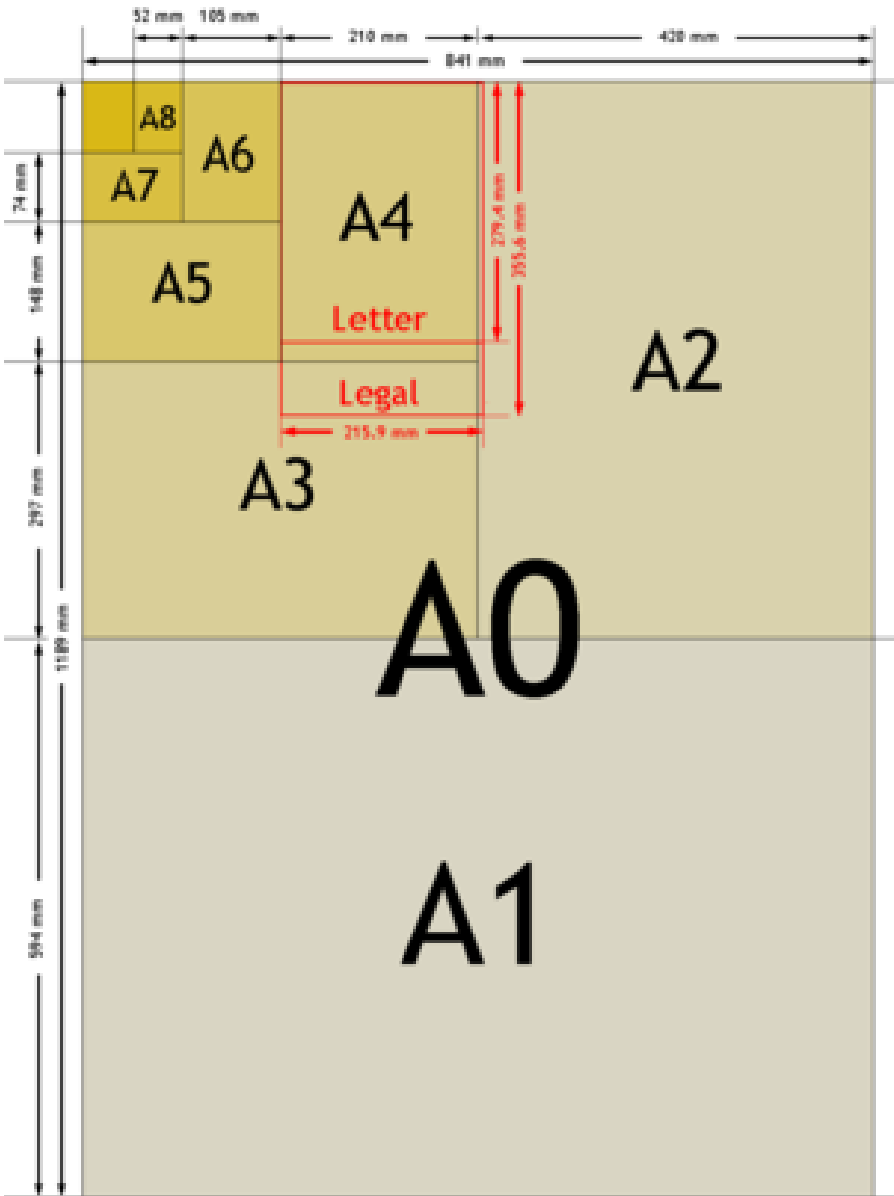
- čtyřnásobný arch – A0
- dvojnásobný arch – A1
- **arch** – A2
- půlarch, folio – A3
- **čtvrtka**, kvart – A4
- osmerka, **list**, oktáv – A5
- půllist, sedez – A6
- čtvrtlist – A7
- osmina listu – A8

Rozměry obálek (v mm) podle ISO 269, DIN 678

Formát	Velikost	Formát obsahu
DL	110 × 220	vejde se do ní 1/3 A4 (dvakrát přehnutá A4)
C7/C6	81 × 162	vejde se do ní 1/3 A5 (dvakrát přehnutá A5)
C6	114 × 162	vejde se do ní A6 (dvakrát přehnutá A4)
C6/C5	114 × 229	vejde se do ní 1/3 A4 (dvakrát přehnutá A4)
C5	162 × 229	vejde se do ní A5 (jednou přehnutá A4)
C4	229 × 324	vejde se do ní A4
C3	324 × 458	vejde se do ní A3
B6	125 × 176	obálka formátu C6
B5	176 × 250	obálka formátu C5
B4	250 × 353	obálka formátu C4
E4	280 × 400	B4

Formáty USA a Kanady

Název	Velikost (in)	Velikost (mm)	Poměr	Název	Velikost (in)	Velikost (mm)	Poměr
Quarto	10 × 8	254,0 × 203,2	1,25	Medium	18 × 23	457,2 × 584,2	1,28
Foolscap	13 × 8	330,2 × 203,2	1,63	Royal	20 × 25	508,0 × 635,0	1,25
Letter	8½ × 11	215,9 × 279,4	1,29	Elephant	23 × 28	584,2 × 711,2	1,22
--	8 × 10½	203,2 × 266,7	1,31	Double Demy	23½ × 35	596,9 × 889,0	1,49
Legal	8½ × 14	215,9 × 355,6	1,65	Quad Demy	35 × 45	889,0 × 1143,0	1,29
Ledger / Tabloid	11 × 17	279,4 × 431,8	1,55	STMT	5½ × 8½	139,7 × 215,9	1,55
Executive	7¼ × 10½	184,15 × 266,7	1,45	A	8½ × 11	215,9 × 279,4	1,29
Post	15½ × 19¼	393,7 × 488,95	1,24	B	11 × 17	279,4 × 431,8	1,55
Crown	15 × 20	381,0 × 508,0	1,33	C	17 × 22	431,8 × 558,8	1,29
Large post	16½ × 21	419,1 × 533,4	1,28	D	22 × 34	558,8 × 863,6	1,55
Demy	17½ × 22½	444,5 × 571,5	1,29	E	34 × 44	863,6 × 1117,6	1,29

- Další ISO standardy definují tzv. hrubé formáty řady RA („**raw format A**“) a SRA („**supplementary raw format A**“) pro neoříznutý papír.
- Tyto formáty jsou jen nepatrně větší než odpovídající A formáty. Rozměry základního formátu byly zaokrouhleny na centimetry.
- Běžné neořezané formáty, které si objednávají tiskaři, jsou následující:

RA Series Formats		SRA Series Formats	
RA0	860 × 1220	SRA0	900 × 1280
RA1	610 × 860	SRA1	640 × 900
RA2	430 × 610	SRA2	450 × 640
RA3	305 × 430	SRA3	320 × 450
RA4	215 × 305	SRA4	225 × 320

SRA3 je často používaný formát v digitálním tisku.

Na SRA3 se vejdu i s ořezovými značkami a spadem 2xA4, 4xA5, 6xDL, 20 vizitek (standardní vizitka má rozměr 90x50 mm, EURO formát má rozměr 85x55 mm).

Obecně je za esteticky optimální poměr delší a kratší strany formátu tiskoviny pokládán tzv. **zlatý řez tj. 1 : 1,62**, přesněji 1 : 1,618, resp. 0,62 : 1).

Literatura a další zdroje

Viz Kartografie II, Studijní opory pro studijní programy s prezenční a kombinovanou formou studia.